

KUNSZERY GYULA

Dráma Janus Pannoniusról

Janus Pannonius halálának félévezredik évfordulója alkalmából megjelent számos megemlékezés, cikk, kisebb-nagyobb tanulmány tanúsága szerint az európai hírű nagy humanista költő hazai utó-élete - kivéve az utóbbi évtizedek örvendetes felpeszsdülését - meglehetősen vérszegény. Annál inkább megérdemli az egyetlen róla szóló magyar dráma - szerényebben: drámai jelenet -, hogy kiásva a poros és jórészt már elavult monográfiák, tanulmányok, értekezések, disszertációk (ez utóbbiakhoz számítva c sorok íróját is) kriptájából, felelevenítsük emlékezetét. Már csak azért is, mert ez a kis - egyfelvonásos - drámai mű a maga nemében eléggé figyelemreméltó, éppen nem értéktelen alkotás.

Kisfaludy Károly *Barátság és Nagylelkűség* című, általa „eredeti drámá"-nak jelzett művéről van szó. A későbbi irodalomtörténészek - nem egészen ok nélkül - óvatosabb műfaji megjelöléssel éltek. Toldy Ferenc „drámai költemény"-nek, Szinnyei Ferenc „szimfonikus költemény"-nek nevezi. Nekünk inkább úgy hat, mintha egy meg nem írt Janus Pannonius-tragédia dramatizált epilógusa, utójátéka lenne.

Ám kezdjük a legelején: a forrásvidéknél. Mert már ezt is kikutatta Kisfaludy Károlynak mind ez ideig legalaposabb, legbuzgóbb bio- és monográfusa, Bánóczi József. Az osztrák Hormayr József báró és a magyar Mednyánszky Alajos báró közös szerkesztésében megindult *Taschenbuch für die vaterländische Geschichte* (A hazai történet zseb-könyve) című bécsi almanachnak mind-járt a legelső - 1820-as - kötetében megjelent egy Janus Pannoniusról szóló tanulmány gróf Teleky Ferenc tollából. (109-124. l.) Ebben a szerző - részletesen ismertetve a reneszánsz költő pályá-futását - bizonyos Pierius Valerius humanista literátor nyomán egy mondatát be-szél el Janus Pannonius haláláról. Eszerint Janus, midőn kiderült Vitéz János érsekkel való Mátyás király elleni összeesküvése, Zágrábba menekült, ahol nemsokára meghalt egy apát barátjánál; ez a halott barát koporsóját két évig rej-

tegette magánál. Midőn a király egyszer véletlenül oda került, az apát térden kért bocsánatot, hogy egy száműzöttnek menedéket adott. A király megbocsát, s csak ekkor tudja meg, hogy a koporsó halottja nem más, mint Janus. Megtudván ifjúkori barátjának elhalálozását, elszomorodik, a holtat nagy pompával eltemetteti, az apátot - büntetés helyett - megdicséri, s a nagy férfi iránt tanúsított hűségéért ennek volt püspökségével ajándékozta meg. A megható monda ez utolsó fordulata azonban - teszi hozzá a tanulmányíró - téves.

Kisfaludy még ez évben - egy felvonásba sűrítve - dramatizálja, s nyomtatásban meg is jelenteti ezt a mondaszerű epizódot, elhagyva belőle a történész által tévedésnek minősített püspöki ki-nevezést. Ettől eltekintve a változtatása mindössze annyi, hogy az apát helyett (így romantikusabb!) egy remetét szerepeltet, s a király váratlan megjelenését vadászattal motiválja (ugyancsak egy tipikusan romantikus rekvizitum).

A szereplő személyek: király, remete, udvarnokok, vadász szolgák. A tulajdonképpeni főhősnek, Janus Pannoniusnak a jelenlétét csak a koporsóban nyugvó hamvai s a monológban és dialógusokban felvillanó emlékezete reprezentálja. A szín: régi gótikus kápolna, középütt koporsóval, amely felett koszorúzott lant függ. Az oldalsó oltárhoz „egy hárfa vagyon támasztva; az egész hely az ablakokon keresztül ható nap sugáritól világosított; csendesség”. Mi még hozzátehetjük: „és tömény romantika”.

A remete a koporsó előtt hosszan, de valóban emelkedett költői dikcióval monologizál. Az egyszerű koporsóra tavaszi virágokat hintve siratja a néven nem nevezett ifjúkori barátot, akiről csak annyit árul el:

*Ily friss emléken zöldeljen
S éljen neved nagy férfiú! te ki
Legelső a szelid Múzsákat
Hazánk kies vidékire vezetéd, És
Helikon szüzeit velünk is
megkedveltetéd! örök
Díszben ragyogjon híred Hunnia
Egén; éljen s maradjon becsben az
Mindenkor Árpád nemzeténél.*

A monológ közben belép - vadászi rangrejtettségben - a király. A halott kiléte iránt érdeklődik, de a remete csak annyit hajlandó elárulni, hogy neves költő volt, kinek tragédiáját az okozta, hogy

félre tévén

*Lantját, nagyok küzdése őt is el-
Ragadván, vont határit elhagyá!
Leszállott e föld örvényes színére,
Mely többé elpártolt fiát
Be nem fogadta és virágzó
Létét setét üregébe vonta.*

A „vadász” további unszolására a remete kijelenti, hogy csak egy ember van, akinek elárulná a halott titkát: Mátyás király. A vadász erre felfedi kilétét, amit a kurtjelére beseregülő udvarnokok és vadász szolgák hitelesítenek. A remete megnevezi a halottat: Janus Pannonius. A király megrendül, hogy így kell találnia hajdani barátját:

Oh tekints

*Alá nemes lélek! nézd a könnyet,
Mely szent porodra hull, utat keres
Szivedhez és bocsánatot kér.
Megbénult a bosszú szózatja, mely
Elhagyni kénytetett édes hazádat; A
régi szép barátság visszatér
S egész teljében érzi veszteted.*

A remetét a várt büntetés helyett barátságával tünteti ki, udvarába invitálja, amit ez szerényen elhárít magától. A király a halotról is intézkedik:

*Temessük el teljes pompával,
Amint kívánja méltósága;
Fénylő emlékjel ékesítse a haza
Költőjét, hogy Janus Pannoniust,
Mátyás király barátját, a világ
Ismerje és hirdesse érdemét ...*

Pierius Valerius anekdotája és Kisfaludy Károly drámai feldolgozása ékes tanúbizonysága annak, hogy az irodalmi közérzet nem tudott belenyugodni a nagy király és a nagy költő tragikus ellentétébe. Ragaszkodott a kiengesztelődéshez, legalább a halál után. A szín-háztörténet nem tud arról, hogy Kisfaludy kis drámája valaha is színre került volna.

